

ถอดบทเรียนการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร

๑. ความเป็นมา

ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรมีนโยบาย เรื่องการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ขึ้น ในปี ๒๕๕๗ เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรของชุมชน เดิม ศพก. อำเภอป่าต้ว ตั้งอยู่ที่หมู่ ๔ ตำบลกระจ่าย อำเภอป่าต้ว และมีนางเตรียมใจ ผ่านเมือง เป็นเกษตรกรต้นแบบ ต่อมา นางเตรียมใจ ผ่านเมือง มีปัญหาด้านสุขภาพ ทางคณะกรรมการ ศพก. จึงมติให้ปรับเปลี่ยนที่ตั้งของ ศพก. หลัก เพื่อใช้เป็นต้นแบบ สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชน และได้ร่วมกันพิจารณาคัดเลือก จากสถานที่ตั้ง เกษตรกรต้นแบบ ฐานเรียนรู้ และองค์ความรู้ ของศูนย์เครือข่าย ที่ มีความพร้อมและมีศักยภาพ



ในปี ๒๕๖๒ อำเภอป่าต้ว ได้ปรับเปลี่ยนและย้ายสถานที่ตั้ง ศพก. หลัก มาเป็นตำบลโคกนาโก โดยมีนายเมืองชัย ทองลา เป็นเกษตรกรต้นแบบแทนคนเดิม ทั้งนี้ ตำบลโคกนาโกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ไม่เหมาะต่อการทำนาเหมาะ สำหรับการปลูกพืชไร่ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง และ ฝรั่งพารา แต่การปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้เกษตรกรประสบกับ ปัญหาราคาสินค้า การใช้สารเคมี ความอุดมสมบูรณ์ดินต่ำ มีการระบาดของโรคและแมลงสูง จึงทำให้นายเมืองชัย ทองลา ได้เล็งเห็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ไม่ เหมาะสมสำหรับการทำนาและได้ทดลองปลูกพืชผสมผสานโดยไม่ใช้สารเคมี เพื่อทดแทนการปลูกข้าวโดยได้ ปลูกพืชที่ทำได้ในท้องถิ่นนำมาพัฒนาต่อยอดให้ได้คุณภาพที่ดีเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค โดยพืชที่ทางศูนย์ เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร(ศพก.) อำเภอป่าต้ว นำมาเป็นพืชหลักคือกระเจียวหวาน ซึ่งเป็นพืชที่แปลกใหม่เป็นที่ต้องการของตลาด ปลูกได้ง่าย อีกทั้งมีการวิจัยพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต สินค้าเกษตรอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาช่วยเหลือสนับสนุนทั้งทางด้าน งบประมาณ ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมต่างๆ ทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนแก่เกษตรกรผู้สนใจสามารถเข้า มาศึกษาหาความรู้ได้ ตอบสนองนโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ต้องการให้มีศูนย์เรียนรู้การเพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) อยู่ทุกพื้นที่ทั่วประเทศไทย

ในปัจจุบัน ศพก. อำเภอป่าต้ว ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในด้านงบประมาณและ กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับเกษตรกรที่สนใจในการศึกษาและนำไปปฏิบัติ ใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

๒. องค์ประกอบของ ศพก.

๒.๑ เกษตรกรต้นแบบ

นายเมืองชัย ทองลา อายุ ๓๑ ปี เลขประจำตัวประชาชน ๑๓๕๐๕๐๐๐๕๘๒๐๘ อยู่บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลโคกนาโก อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๕-๕๙๓๙๐๑๐ โดยนายเมืองชัย ทองลา นอกจากเป็นเกษตรกรต้นแบบ ศพก. แล้ว ยังเป็นสมาชิกกลุ่มผู้ร่วมก่อตั้งรวมกลุ่มชาวบ้านจตุรวิสาหกิจชุมชน ในนามวิสาหกิจชุมชนกระเจียวหวานบ้านโคกนาโก ซึ่งเลือกพืชที่มีในชุมชนและคิดว่าสามารถสร้างรายได้ได้ดีคือกระเจียวหวานโดยมีการรวมกลุ่มกันปลูก รวมกลุ่มกันขาย มีการตั้งกฎกติกาข้อบังคับของกลุ่มที่ชัดเจน มีการรวมกลุ่มเพาะต้นกล้าขาย ศึกษาวิธีการปลูกกระเจียวหวานที่ถูกต้องและเหมาะสมในการพัฒนาผลผลิต มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆ เกี่ยวกับการปลูกกระเจียวหวาน และสามารถขายดอกและหัวพันธุ์ที่มีคุณภาพ รวมถึงการแปรรูปผลผลิต สามารถรวบรวมสินค้าให้กับชุมชนและตลาดสินค้าต่างๆ ให้เป็นที่รู้จัก อีกทั้งยังนำเรื่องของตลาดนำการผลิตมาใช้ โดยเน้นการผลิตด้วยระบบเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก มีการวางแผนการผลิตที่ชัดเจน มีตลาดที่รองรับและคาดว่าจะสามารถพัฒนาต่อยอดต่อไปในอนาคตได้





๒.๒ แปลงเรียนรู้

ศพก.อำเภอป่าต้ว มีนายเมืองชัย ทองลา เป็นเจ้าของแปลงเรียนรู้และให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตกระเจียวหวาน และการปลูกพืชผสมผสานโดยไม่ใช้สารเคมี ซึ่ง ศพก.อำเภอป่าต้ว นอกจากเป็นแหล่งเรียนรู้ในการผลิตกระเจียวหวาน และการปลูกพืชผสมผสานโดยไม่ใช้สารเคมี แล้วยังมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากกระเจียวหวาน เพื่อต่อยอดและเพิ่มมูลค่าของกระเจียวหวาน มีการปลูกพืชผสมผสาน เช่น ประทุมมา ผักกาดขาว บร็อคโคลี่ เก๊กฮวย มะม่วง และผักปลอดสารพิษต่างๆ นอกจากนี้แปลงเรียนรู้ของ ศพก.อำเภอป่าต้ว ยังเป็นแหล่งศึกษาดูงานของอำเภอป่าต้ว จึงได้รับการติดต่อประสานงานเข้าศึกษาดูงานจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเกษตรกร รวมทั้งกลุ่มเกษตรกรที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง





๒.๓ หลักสูตรการเรียนรู้

คณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ฯ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ได้ร่วมกันกำหนดหลักสูตรการเรียนรู้ของศูนย์ฯ โดยแบ่งออกเป็น ๓ หลักสูตร คือ หลักสูตรหลัก หลักสูตรบังคับ และหลักสูตรเสริม

หลักสูตรหลัก

๑. การลดต้นทุนการผลิต แบ่งเป็น ฐานเรียนรู้ ๔ ฐาน ได้แก่

- การปรับปรุงบำรุงดินอย่างมีประสิทธิภาพ
- การอารักขาพืช
- การจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ
- การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์

๒. การเพิ่มรายได้ แบ่งเป็น ฐานเรียนรู้ ๑ ฐาน ได้แก่

- การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

หลักสูตรบังคับ

๑. เกษตรทฤษฎีใหม่

หลักสูตรเสริม

๑. บัญชีต้นทุนอาชีพ





๒.๔ ฐานเรียนรู้

ฐานการเรียนรู้ที่ ๑ การปรับปรุงบำรุงดินอย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการผลิตปุ๋ยหมักอินทรีย์จากเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร เช่น ฟางข้าว ปุ๋ยคอก เศษพืช และใช้วัสดุเหลือใช้จากการเกษตร เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงบำรุงดินทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีในแปลงพืชผัก



ฐานการเรียนรู้ที่ ๒ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

กระบวนการแปรรูปผลผลิตจากพืชผักและดอกกระเจียวหวาน เช่น ทำสบู่ออกจากส่วนผสมดอกกระเจียวหวาน และสามารถประกอบอาหารได้หลายอย่าง เช่น ผัดฉ่ำ ยำ แกงส้ม ผัดน้ำมันหอย ผัดเต้าเจี้ยว แกงส้ม และสลัด



ฐานการเรียนรู้ที่ ๓ การอารักขาพืช

การบริหารจัดการศัตรูพืช ศพก.อำเภอป่าต้วมุ่งเน้นให้มีการสำรวจติดตาม และ ฝ้าระวังศัตรูพืช เพื่อสามารถพยากรณ์หรือคาดการณ์แนวโน้มที่จะเกิดการระบาดของศัตรูพืช และเตือนภัย แก่เกษตรกรได้ทันท่วงทีนำไปสู่การเลือกวิธีการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการป้องกันการสูญเสียที่จะเกิดขึ้นกับพืชผัก ลดการใช้สารเคมีในการกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชได้เป็นอย่างดี



ฐานการเรียนรู้ ๔ การจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

การใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า คือ รู้จักที่จะเลือกวิธีการให้น้ำที่เหมาะสมกับชนิดพืช ปริมาณที่จำเป็นจริงๆ ที่จะต้องใช้ โดยเน้นหลักการใช้น้ำที่จำเป็น ประหยัด คุ่มค่า แต่ได้ประโยชน์สูงสุด



ฐานการเรียนรู้ ๕ การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักอินทรีย์

การเลือกใช้เมล็ดพันธุ์ผักที่ได้มาตรฐานผลิตจากแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ผักแบบอินทรีย์ที่ได้รับการดูแลอย่างดี มีความงอกดี ผ่านการเก็บรักษาโดยไม่ใช้สารเคมีสังเคราะห์ ปราศจากโรคแมลงและเมล็ดวัชพืช ตลอดจนวิธีการในการดูแลรักษา จนถึงขั้นตอนการเก็บเกี่ยว





๓. วิธีการดำเนินงาน

๓.๑ การวิเคราะห์ศักยภาพ ศพก.อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร

เดิมนั้นศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกระเจียวหวานบ้านโคกนาโก หมู่ที่ ๑๒ เป็นสถานที่ให้บริการด้านการเกษตรกรรมของชุมชน ในด้านการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตร มีการบริหารจัดการองค์รวม อีกทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนมีการผลิตและกระจายพันธุ์พืชผักคุณภาพดีไว้ใช้เองอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง และยังเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาเกษตรกรผู้ปลูกพืชผักอินทรีย์ให้มีความสามารถในการผลิตและเป็นผู้ประกอบการแบบครบวงจร เป็นเกษตรกรมืออาชีพ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง สิ่งที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการ คือ เกิดการบูรณาการทำงานในพื้นที่และนอกพื้นที่ สู่การขับเคลื่อนกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ จนได้รับการพัฒนาอาชีพให้แก่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม และได้รับการยอมรับจากเกษตรกรในชุมชน หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

๓.๒ จัดทำแนวทางพัฒนาศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร

จากสถานการณ์ดังกล่าวคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอป่าต้ว และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล จึงได้ร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่ว่าเกษตรกรของตำบลโคกนาโกพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ไม่เหมาะต่อการทำนาเหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่ได้แก่ อ้อย มันสำปะหลัง และยางพารา แต่การปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้เกษตรกรประสบกับปัญหาโรคผลผลิต การใช้สารเคมีความอุดมสมบูรณ์ดินต่ำ จึงได้เล็งเห็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ไม่เหมาะสมสำหรับการทำนาและได้ทดลองปลูกพืชผสมผสานโดยไม่ใช้สารเคมี แต่สิ่งที่ประสบกับปัญหาในการปลูกพืชผักมาตลอดเวลา คือ ปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูง มีโรคแมลงระบาด และประสบปัญหาภัยแล้ง ดังนั้น จึงได้รวมตัวกันกำหนดแนวทางการพัฒนา ดังนี้

- ๑) การลดต้นทุนการผลิตพืชผัก
- ๒) การผลิตพืชผักอินทรีย์ให้ได้คุณภาพมาตรฐาน
- ๓) การผลิตเมล็ดพันธุ์พืชผัก
- ๔) การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ เช่น การแปรรูปพืชผักที่หลากหลาย

๓.๓ จัดตั้งคณะทำงาน ศพก. การบริหารจัดการ และบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง

๑) การแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร

สำหรับการแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร นั้น เกษตรกรต้นแบบ (เจ้าของแปลงเรียนรู้ที่จัดตั้งเป็น (ศพก.)) เป็นผู้พิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการบริหาร ศพก. และทีมงานตามความสมัครใจและความพร้อมของแต่ละคน ทั้งนี้ เพื่อให้การบริหารจัดการการดำเนินงาน ของ ศพก. เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการบริหาร ศพก. อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร

๑. นายเมืองชัย ทองลา	เกษตรกรต้นแบบ	ประธานคณะกรรมการ
๒. นายทวี โกสุม	เกษตรกรต้นแบบศูนย์เครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง	กรรมการ
๓. นายสมัคร บุษุทศ	เกษตรกรต้นแบบศูนย์เครือข่ายด้านศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน	กรรมการ
๔. นางไพรวลัย จอกน้อย	เกษตรกรต้นแบบศูนย์เครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง/ทฤษฎีใหม่	กรรมการ
๕. นายจรรุญ คุดเกี้ยว	เกษตรกรต้นแบบศูนย์เครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง	กรรมการ
๖. นางกล้วย ดวงคำ	เกษตรกรต้นแบบศูนย์เครือข่ายด้านมาตรฐานการผลิตทางการเกษตร	กรรมการ
๗. นายเอกรินทร์ พันธุ์แก้ว	เกษตรกรต้นแบบศูนย์เครือข่ายด้านเศรษฐกิจพอเพียง/ทฤษฎีใหม่	กรรมการ
๘. นายอุทัย นามสุวรรณ	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๙. นายสาธิต บั้นทอง	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑๐. นายบัญชา ไชยจันทร์	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑๑. นายประจักษ์ ต้นสุข	ผู้แทน ศบกต.กระจาย	กรรมการ
๑๒. นางเตรียมใจ ผ่านเมือง	เกษตรกรต้นแบบศูนย์เครือข่ายด้านการผลิตพืชไร่	กรรมการ
๑๓. นายโอภาส แสนโคตร	เกษตรกรผู้นำตำบลโคกนาโก	กรรมการ
๑๔. นายสุเทพ ผดุงสรรพ	เกษตรกรผู้นำตำบลโพธิ์ไทร	กรรมการ
๑๕. นายนิรันดร์ หอมหวน	เกษตรกรผู้นำตำบลโพธิ์ไทร	กรรมการ
๑๖. นางหนูแก้ว กลมเกลียว	เกษตรกรผู้นำตำบลเชียงเพ็ง	กรรมการ
๑๗. นายอุดม ราชอาสา	เกษตรกรผู้นำตำบลศรีฐาน	กรรมการ
๑๘. นายครุศาสตร์ สังฆะศรี	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ	ผู้ประสานงาน

๒) บทบาทคณะทำงาน ศพก.

- ประชุมร่วมกันเพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานและแนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ
- ขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้
- ให้บริการข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรแก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป

- ถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป
- ติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่เพื่อแก้ไขปัญหาให้กับสมาชิกโดยตรง
- ประชาสัมพันธ์ในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ
- เปิดโอกาสให้หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาเข้ามาทำวิจัยในศูนย์เรียนรู้ฯ

๓) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

☺ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัด

บทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในการดำเนินการขับเคลื่อน ศพก. เจ้าหน้าที่ในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งและมีความพร้อมในการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) และตัวเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมีความเข้าใจในการดำเนินงาน ศพก. จึงส่งผลให้ทิศทางการดำเนินงาน ศพก. เป็นไปตามเป้าหมาย พร้อมทั้งมั่นใจว่า หากไม่มีงบประมาณการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ศพก. ก็สามารถดำเนินการได้ เพราะเจ้าหน้าที่ได้มีการวางแผนการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว

☺ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ

ทำหน้าที่บูรณาการการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่าย เช่น ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรเครือข่ายภายในอำเภอป่าต้ว สนับสนุนการแปรรูปพืชผัก กลุ่มแปรรูปผลไม้บ้านโคกนาโก วิสาหกิจชุมชนดอกกระเจียวหวานโคกนาโก องค์กรบริหารส่วนตำบลโคกนาโก และผู้นำส่วนท้องถิ่นในเขตตำบลโคกนาโกให้การสนับสนุนอุปกรณ์ในการจัดงาน กิจกรรมต่างๆ

เทคนิคในการบูรณาการการทำงานกับทุกภาคส่วน คือ ชี้แจงวัตถุประสงค์ของ ศพก. และผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น โดยทำให้เห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมจึงสามารถสร้างความน่าเชื่อถือได้ นอกจากนี้การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีช่วยให้สามารถขอความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัดได้

☺ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบล

มีบทบาทในการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Coordinator) โดยประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภายในกรมส่งเสริมการเกษตร ภายนอกกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อมาร่วมกันดำเนินงาน กิจกรรมต่างๆ ใน ศพก. เช่น การให้ความรู้ การสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) โดยกระตุ้นให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มมูลค่าผลผลิต การเรียนรู้จากที่ต่างๆ ทั้งการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และการตลาด

ผู้กระตุ้น (Catalyst) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกระตุ้นให้เกษตรกรคิด วิเคราะห์ เพื่อแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยพยายามให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ ไม่ให้พึ่งพาแต่เจ้าหน้าที่เพียงอย่างเดียว เพื่อให้การดำเนินงาน ศพก. เกิดความยั่งยืน โดยสอนให้เกษตรกรคิด วิเคราะห์ หาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตนเอง พิสูจน์ให้เห็นผลด้วยตนเอง เช่น การเตรียมดินเกิดผลดีอย่างไร การลดการใช้สารเคมีเกิดผลดีต่อตัวเกษตรกรอย่างไร เป็นต้น

เทคนิคในการเข้าถึงเกษตรกร คือ เข้าไปคุยกับแกนนำเกษตรกรบ่อยๆ และต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรเห็นประโยชน์ของ ศพก. ที่เป็นรูปธรรม จึงสามารถซื้อใจเกษตรกรได้ นอกจากนี้ ยังมีการเตรียมเกษตรกรที่พร้อมไปอบรมศึกษาดูงานในศูนย์เรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกษตรกรไปเรียนรู้ นำความรู้กลับมาพัฒนาชุมชนของตน

- เกษตรกรต้นแบบและการถ่ายทอดเทคโนโลยี



ศพก.อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร มีนายเมืองชัย ทองลา มีบทบาทเป็นวิทยากรประจำศูนย์ มีหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีการเกษตรเกี่ยวกับการลดต้นทุนการผลิตพืชผักให้แก่เกษตรกร ในชุมชน โดยเมื่อต้องค้ความรู้มาแล้วจะนำมาวิเคราะห์ก่อน และลองทำเองก่อน แล้วจึงนำมาถ่ายทอดให้เกษตรกรโดยใช้ชื่อเสียงในการจูงใจให้เกษตรกรมาร่วมเรียนรู้ ทำให้เกษตรกรจากศูนย์ฯ อื่นอยากเข้ามาเรียนรู้

๓.๔ กำหนดแผนในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอำเภอป่าต้ว จะมีทีมชุดปฏิบัติการตรวจวิเคราะห์และให้คำแนะนำกับสมาชิก ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้แต่ละหลักสูตร ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์ดิน ก็จะมีทีมศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชนทำการวิเคราะห์ดินให้กับเกษตรกรก่อนเบื้องต้น เพราะจะมีเครื่องมือสำหรับตรวจวิเคราะห์ดินเบื้องต้น กรณีที่ไม่สามารถดำเนินการได้ ปัญหานั้นเกินขีดความสามารถ ก็จะประสานนำชุดดินนั้นส่งตรวจที่กรมพัฒนาที่ดินต่อไป เมื่อทราบผลชัดเจนก็จะแนะนำต่อเนื่องในเรื่องของสูตรการใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินและสูตรอื่นๆ ซึ่งผลจากการที่เกษตรกรนำดินมาตรวจวิเคราะห์และใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดินนั้น ทำให้สามารถลดต้นทุนการปลูกพืชผักได้ ในกรณีเกษตรกรต้นแบบเจ้าของศูนย์เรียนรู้ไปเข้ารับการอบรมมาก็จะนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติในแปลงของตนเองก่อน ถ้าได้ผลเป็นที่พึงพอใจแล้ว จึงนำองค์ความรู้นั้นๆมาขยายต่อสู่สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป

๓.๕ ขับเคลื่อนการดำเนินงาน ศพก.

หลังจากที่กำหนดแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ แล้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลโคกนาโก และคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ ได้พูดคุยหารือกลไกการทำงานว่า ใครเป็นคนทำ ทำเรื่องอะไร ทำที่ไหน ทำเมื่อไร ระยะเวลาเท่าไร ทำอย่างไร งบประมาณที่จะดำเนินการประมาณเท่าไร โดยมอบหมายงานให้คณะกรรมการตามความถนัดของแต่ละคนในแต่ละด้าน เพื่อให้ได้งานบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่วางไว้ นอกจากนี้คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์การทำงานไว้ ดังนี้

- ๑) จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ อย่างน้อยเดือนละ ๑ ครั้งกรณีมีปัญหาเร่งด่วนก็สามารถเรียกประชุมได้ตลอดเวลา
- ๒) พิจารณาจัดทำแผนขอรับการสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ ในส่วนที่ยังขาดอยู่ หรือต้องการเพิ่มเติมจากหน่วยงานของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน
- ๓) เมื่อได้งบประมาณสนับสนุนแล้วหรือได้รับการสนับสนุนมาเป็นครุภัณฑ์ มาดำเนินงาน เช่นระบบน้ำในการบริหารจัดการน้ำในแปลงสาธิต การทำโรงเพาะชำกล้าไม้ การทำโรงเก็บปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักชีวภาพ คณะกรรมการก็จะแบ่งหน้าที่กันควบคุม และจัดทำบัญชีรายละเอียดการรับงานของแต่ละเรื่อง
- ๔) จัดให้คณะกรรมการดูแลรับผิดชอบงานแต่ละด้านตามความถนัด
- ๕) ให้มีการจดบันทึกทุกครั้ง เช่น วัน เวลา สถานที่ ชื่อของเกษตรกรที่เข้ามาใช้บริการ



๓.๖ การให้บริการ/กิจกรรม

มีกิจกรรมในการให้บริการด้านการเกษตรการเป็นแหล่งศึกษาดูงาน ของกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ และเกษตรกรที่สนใจในการมาศึกษาหาความรู้ เกี่ยวกับทางด้านการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นด้านสัตว์ ประมง พืช และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

โดยจะมีคณะกรรมการ ศพก. ทำหน้าที่ในการให้บริการ รวมทั้งให้บริการในการให้คำแนะนำ สาธิตการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้ความรู้เกี่ยวกับการใส่ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การให้บริการ ข้อมูลข่าวสาร และให้บริการแก้ปัญหาและรับเรื่องร้องเรียนของเกษตรกร รวมทั้ง เป็นจุดศูนย์กลางในการ พบปะของอาสาสมัครเกษตร กับนักส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่

สำหรับการให้บริการข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร นั้น ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต สินค้าเกษตรอำเภอป่าต้ว ได้จัดทำแผ่นพับเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับสมาชิก และใช้ช่องทางเครือข่ายของ วิสาหกิจชุมชนกระเจียวหวานโคกนาโก ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังมี เมล็ดพันธุ์พืชผักคุณภาพดีไว้บริการให้กับสมาชิกและเกษตรกรทั่วไป นอกจากนี้ กลุ่มยังมีการให้ความรู้เรื่อง การบริหารจัดการน้ำให้มีประสิทธิภาพโดยมีจุดถ่ายทอดและสาธิตให้ทดลองปฏิบัติได้ด้วยตนเองให้กับสมาชิก และเกษตรกรทั่วไป

๓.๗ สร้างเครือข่าย

- วิสาหกิจชุมชนกระเจียวหวานโคกนาโก
- ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน (ศดปช.)
- ศูนย์จัดการศัตรูพืชชุมชน (ศจช.)

การมีศูนย์เครือข่ายอยู่ที่ ศพก. ทั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกระเจียวหวานโคกนาโก ศดปช. ศจช. เป็นการให้บริการเบ็ดเสร็จที่จุดเดียว เมื่อเกษตรกรมาใช้บริการสามารถเรียนรู้ได้ครบวงจร ตั้งแต่การลดต้นทุน การผลิต การทำปุ๋ยสั่งตัด การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การทำสารชีวภัณฑ์ป้องกันกำจัดศัตรูพืช และการแปรรูป เป็นต้น

๓.๘ การประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอป่าต้ว

- ๑) จัดทำแผ่นพับเผยแพร่ประชาสัมพันธ์
- ๒) ประชาสัมพันธ์ผ่านศูนย์เครือข่าย เช่น ศูนย์ข่าวชุมชน ศูนย์บริหารศัตรูพืชชุมชน ศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน วิสาหกิจชุมชน
- ๓) ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวหมู่บ้าน
- ๔) แจกข่าวทางเสียงตามสาย
- ๕) มีหนังสือเตือนสมาชิก
- ๖) ใช้วิธีบอกต่อ
- ๗) สื่อออนไลน์ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ เป็นต้น

๓.๙ การบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่



๑) CoO (จังหวัด) มีการทำงานอย่างไร

- มีการติดต่อประสานงานขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้มาสนับสนุนวิชาการและปัจจัยทางการเกษตร โดยอาศัยความมีมนุษยสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน
- มีการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีเกษตรจังหวัดโยธธเป็นประธานคณะทำงาน และหัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ เป็นเลขานุการคณะทำงาน
- หัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ จังหวัดโยธธ มีทีมงานในการดำเนินงาน ศพก. โดยให้เกษตรอำเภอทุกอำเภอมาเรียนรู้การจัดงาน Field day เพื่อนำวิธีการดำเนินงานไปใช้การจัดงาน ของอำเภอตนเอง

บทบาทของคณะกรรมการต่างๆ ที่แต่งตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ได้ให้ความร่วมมือ และบูรณาการการทำงานเป็นอย่างดี ทุกๆ หน่วยงานในการดำเนินงานขับเคลื่อน ศพก. ตั้งแต่การวิเคราะห์ศักยภาพของ ศพก. การกำหนด แนวทางการพัฒนาและแผนการดำเนินงาน ศพก. รวมทั้งการให้บริการต่างๆ ของ ศพก. ซึ่งแต่ละหน่วยงาน จะมีการบูรณาการการทำงานที่แตกต่างกันไป ตามแต่บทบาทและภารกิจของหน่วยงานนั้นๆ ซึ่งนอกจากคณะกรรมการดังกล่าวแล้ว ยังมีหน่วยงานจากภายนอกที่ไม่ใช่หน่วยงานภายในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เข้ามาร่วมบูรณาการการทำงานและให้ความรู้ภายใน ศพก. อีกด้วย เช่น กระทรวงพาณิชย์ และการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) เป็นต้น ซึ่งผลสำเร็จจากการบูรณาการการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการต่างๆ และหน่วยงานภาคี ส่งผลให้ ศพก. มีการขับเคลื่อนการดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มีความเข้มแข็ง และเห็นผลเป็นรูปธรรม สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรในพื้นที่ได้

๓.๑๐ การเปิดโอกาสให้หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาเข้ามาทำวิจัย

- ๑) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้เข้ามาศึกษาทวิวิจัยเรื่องการวิจัยชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในชุมชน ซึ่งได้คิดค้นวิจัยผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน และทันกระแสโลก และสามารถนำผลการวิจัยมาใช้ใน ศพก. อำเภอป่าดิวได้เป็นอย่างดี
- ๒) สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๔ จังหวัดอุบลราชธานี เข้ามาศึกษาวิจัยการปลูกปอเทืองเพื่อคัดเมล็ดพันธุ์ที่มีคุณภาพดีเหมาะสมกับพื้นที่ ใช้เป็นปุ๋ยพืชสดเพื่อให้บริการสนับสนุนแก่เกษตรกรผู้ที่สนใจนำไปใช้เป็นพืชหมุนเวียนสร้างธาตุอาหารปรับปรุงบำรุงดินต่อไป

๔. ประโยชน์ของ ศพก. ต่อส่วนรวม

เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้การผลิตสินค้าเกษตรในชุมชน และให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรในพื้นที่ที่ได้ โดยได้เรียนรู้จากของจริงและสามารถนำไปปฏิบัติได้ มีหลักสูตรการเรียนรู้ ฐานการเรียนรู้ และการบริการ



ข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ ซึ่งอำเภอป่าติวเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกข้าวเกษตรกรส่วนใหญ่ทำนา แต่มีปัญหาต้นทุนการผลิตสูง โรคแมลงระบาดและมีปัญหาภัยแล้ง จึงต้องมีการปลูกพืชทดแทนหรือปลูกพืชชนิดอื่นผสมผสาน ทำให้การมี ศพก. ในพื้นที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และตรงกับความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอป่าติว จังหวัดยโสธร นอกจากนี้ความรู้ด้านการเกษตรแล้วยังมีความรู้จากหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องเกิดความสามัคคีกันแลกเปลี่ยนกันด้านความรู้และสิ่งของ

๔.๑ เกษตรกรได้มาเรียนรู้จากของจริงเกี่ยวกับการลดต้นทุนการผลิตพืชผัก ซึ่งสามารถนำไปปฏิบัติได้

๔.๒ มีประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปและผู้ที่น่าสนใจ มาศึกษาหาความรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงท่องเที่ยวเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร

๔.๓ เป็นแหล่งบูรณาการหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเข้ามาร่วมสนับสนุนด้านความรู้และงบประมาณ เนื่องจากผู้นำและคณะกรรมการให้ความร่วมมือช่วยกันบริหารจัดการการดำเนินงานของ ศพก. ทำให้หน่วยงานต่างๆ เห็นผลงาน ตัวอย่างเช่น กรมพัฒนาที่ดิน กรมการข้าว กรมวิชาการเกษตร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

๔.๔ เป็นแหล่งเรียนรู้เทคโนโลยีของเกษตรกร เช่น การวิเคราะห์ดิน การลดการเผาฟาง

๔.๕ การบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความชัดเจนขึ้น แต่ละหน่วยงานที่เข้ามาร่วมในการดำเนินงาน ศพก. รัฐบาลบาทของตนเอง

การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ เมื่อเกษตรกรมาเรียนรู้เกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ มีเกษตรกรประมาณ ๑ ใน ๓ ที่นำองค์ความรู้ไปใช้ และมีกิจกรรมการแปรรูป โดยเกษตรกรจะนำผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปได้มาร่วมจำหน่ายในกลุ่ม มีรายได้ในครัวเรือนเพิ่มขึ้นเองร้อยละ ๘๐





๕. ปัจจัยความสำเร็จ

การดำเนินงาน ศพก. อำเภอป่าต้ว ประสบความสำเร็จได้เพราะเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกรต้นแบบให้ความสำคัญ จริงจัง และเสียสละเวลาส่วนตัวในการทำงาน รวมถึงได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรจังหวัดยโสธรเป็นอย่างดี นอกจากนี้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ก็มีส่วนสำคัญ โดยการดำเนินงาน ศพก. อำเภอป่าต้ว มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ทั้งในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กรมพัฒนาที่ดิน กรมการข้าว กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมส่งเสริมสหกรณ์กรมชลประทาน ฯลฯ) และนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (องค์การบริหารส่วนตำบล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมการพัฒนาชุมชน ฯลฯ) มาทำงานร่วมกัน ทั้งในด้านการสนับสนุนวิชาการและการสนับสนุนงบประมาณ ซึ่งทุกหน่วยงานให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ทำให้การดำเนินงาน ศพก. อำเภอป่าต้ว เป็นไปอย่างราบรื่น และประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะเกษตรกรต้นแบบมีความรู้ ความสามารถ เป็นผู้ที่เสียสละทั้งกำลังใจ กำลังกายและกำลังทรัพย์ มีจิตอาสาในการเป็นวิทยากร และดำเนินงานให้ชุมชนมีแหล่งความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

๑) เกษตรกรต้นแบบมีความเสียสละสถานที่และที่ดิน มีจิตอาสา ประสานประโยชน์ชุมชน ชื่อสัตย์ มีวิสัยทัศน์

๒) คณะกรรมการมีความตั้งใจ ชื่อสัตย์ มองเห็นประโยชน์ส่วนรวม สามัคคี เสียสละและมีจิตอาสา

๓) คณะกรรมการฯ ร่วมวางแผน ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนการดำเนินงาน

๔) หน่วยงานภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ให้คำแนะนำอย่างเข้าใจและต่อเนื่องให้แนวทางการดำเนินงานและแก้ปัญหา

๕) สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับกลุ่มตามมติที่ประชุม

๖) การทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่สมาชิกได้ตามความต้องการและเป็นรูปธรรมได้รับการยอมรับ

๗) ศพก.มีข้อมูลฐานเรียนรู้ และองค์ความรู้ ต้องตรงกับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร มีหลักสูตรการเรียนรู้ต้องชัดเจนและถูกต้องเกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทำให้เกษตรกรต้องเป็นผู้ที่เปิดใจยอมรับให้ ศพก.เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

๘) คณะกรรมการในการขับเคลื่อน เจ้าหน้าที่ และเกษตรกร มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อน ศพก.

๙) มีหน่วยงานภาคีในพื้นที่ที่ไม่ใช่หน่วยงานภายในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อน

๑๐) เกษตรกรในพื้นที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

๑๑) ศพก. อำเภอป่าต้ว มีความพร้อมด้านฐานการเรียนรู้ แพลงเรียนรู้ ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเกษตรกรในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

๖. ปัญหาและอุปสรรค

๖.๑ ด้านงบประมาณ กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนงบประมาณให้ ศพก. จำนวน ๕,๐๐๐ บาท ไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงอาคารเรียนรู้ เนื่องจากเป็น ศพก. หลัก ซึ่งย้ายที่ตั้งใหม่เมื่อ ปี ๒๕๖๒ ทำให้ยังไม่ได้รับการสนับสนุนศาลาเรียนรู้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต้องไปขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมในการดำเนินงานโครงการต่างๆ ที่กรมฯ ให้ดำเนินการ จากหน่วยงานอื่นๆ ในพื้นที่ ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ เป็นภาระของเกษตรกรต้นแบบเจ้าของศูนย์ที่ต้องใช้เงินส่วนตัวจ่ายเอง ขาดงบประมาณสนับสนุนเกี่ยวกับสถานที่อำนวยความสะดวกให้ผู้มาใช้บริการ เช่น ศาลาเรียนรู้ ที่ได้มาตรฐาน ห้องน้ำ โตะ แก้ว

๖.๒ ด้านอื่น ๆ

- ไม่มี

๗. ข้อเสนอแนะ

๗.๑ เนื่องจากเกษตรกรต้นแบบเจ้าของพื้นที่ได้เสียสละทั้งเวลา สถานที่ในการดำเนินงาน ศพก. ตามนโยบายของกรมฯ และขณะนี้โครงการของกรมส่งเสริมการเกษตรส่วนใหญ่ยังใช้ ศพก. เป็นสถานที่ในการดำเนินการ ทำให้เกษตรกรต้นแบบต้องเสียสละทั้งเวลาและสถานที่เพิ่มมากขึ้น อาจไปรบกวนเวลาส่วนตัวที่เกษตรกรต้นแบบควรจะมี จึงขอให้กรมฯ พิจารณาสถานที่ในการดำเนินงานโครงการให้เหมาะสม และควรเพิ่มงบประมาณในการดำเนินงาน ศพก. ให้เหมาะสม

๗.๒ ในอนาคตหากไม่มีงบประมาณในการดำเนินงาน ศพก. แล้ว อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร ก็ยังคงดำเนินการ ศพก. ต่อไป เพื่อให้บริการและเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ของชุมชน

๗.๓ ควรมีงบประมาณสนับสนุนในด้านการปรับปรุงศาลาเรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน ห้องน้ำ โตะ แก้ว งบประมาณในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ บอร์ดที่ได้มาตรฐาน และฐานเรียนรู้ต่างๆ ยังไม่สมบูรณ์เพราะยังขาดงบประมาณในการปรับปรุง

๗.๔ วางแผนการขับเคลื่อนของ ศพก. แต่ละปีมีทิศทางเป็นอย่างไร และแต่ละปีจะได้รับ การสนับสนุนในเรื่องอะไร

